

Litteratur

PÄR JANSSON:

Sovjetisk underrättelseverksamhet

Även folk utanför kretsarna av östeuropaexperter och spionromantiker har goda skäl att läsa böcker om KGB. Kunskaper om sovjetisk underrättelseverksamhet ger personer på utsatta befattningar inom politik, förvaltning, försvar, industri och media ett gott skydd mot värvningsförsök och påverkan. Vi andra blir observanta på KGB:s opinionsstyrande verksamhet och kan bättre värna demokrati och hederlig opinionsbildning mot diktaturmaktens dolda inflytande.

I höstas utkom två välskrivna och seriösa böcker som passar bra för självstudier i dessa frågor: John Barrons "KGB idag" (Contra Förlag) och Charlie Nordbloms "Industrispionage" (Timbro).

Författarna har bakgrunder som på var sitt sätt gör dem väl skickade att skriva om sovjetisk underrättelseverksamhet.

Barron studerade till journalist och genomgick sedan amerikanska flottans underrättelseskola med specialisering på ryska språket. Efter några år som underrättelseofficer (bl a i Berlin) återupptog han journalistiken. Hans pionjärarbete om KGB ("KGB - The Secret Works of Soviet Secret Agents", Reader's Digest Press) utkom 1974 och rönt god kritik. "KGB idag" är en uppföljning med färsk exempel på KGB-operationer.

Nära hälften av boken upptas av det sk Levstjenko-fallet. Stanislav Levstjenko var en ung major i KGB, skicklig och begåvad, som spåddes en lysande karriär. Men hatet mot den ondska, lögn och obegränsade cynism som KGB representerade växte successivt. Till slut tog han steget och hoppade av.

Levstjenkos livsöde är både spännande och informativ läsning med intressanta inblickar i det slutna sovjetsamhällets allra hemligaste vrår. Vi får följa hans skoltid, hur han värvas och utbildas av KGB, och hur han sänds ut på sin första stationering i Japan. I Tokyo tar han oss med bakom de hemliga dörrarna till KGB:s platskontor - den sk residenturen - på sovjetambassaden och visar verksamheten i detalj både där och på huvudkontoret i Moskva, Centret. Man frapperas av den lätt- (och skicklighet) med vilken KGB lyckas värva agenter i ett så slutet och från Sovjet så väsensskilt samhälle som det japanska.

Parlamentsledamöter, tidningsreaktörer,

professorer, ministrar och industriledare låter sig villigt ledas in i agentstallet. Anmärkningsvärd är också den operativa smidighet och effektivitet med vilken KGB opererar i jämförelse med normalrysk trög byråkrati.

Ett för svensk debatt aktuellt kapitel i boken avslöjar KGB:s påverkan - och i många fall direkta styrning - av den sk fredsrörelsen. Den sköts av KGB:s tjänst för aktiva åtgärder, som växt ut till en av de viktigaste enheterna i KGB under senare år. "Aktiva åtgärder" innefattar öppen och dold propaganda, demonstrationer, styrda internationella möten, desinformation, förfälskningar, inflytandeagenter (tex Treholt), sabotage, terrorism och tom mord för den psykologiska effektens skull. Mycket av detta är inte brottsligt i demokratiska samhällen men måste naturligtvis bekämpas genom framdragande i ljuset.

Författaren till "Industrispionage", Charlie Nordblom, är också journalist men med bakgrund som aktiv i SKP, en - förenklat uttryckt - prokinesisk kommunistisk parti-sekt. Kunskaperna i marxist-leninistiska teorier har förmodligen kommit väl till pass i analysen av sovjetisk underrättelseverksamhet.

Boken behandlar inte bara teknologiskt spionage utan ger en mycket informativ och systematisk bild av hela den sk legala sovjetiska underrättelseorganisationen i Sverige (dvs agenter med täckbefattningar på ambassaden, Aeroflot etc). Typiskt för svenskt debattklimat är att boken fått kritik för att den bara tar upp sovjetisk verksamhet. Författaren har i förordet velat ta tjuren vid hornen och peka på orsaker till varför just sovjetiskt industrispionage är farligare och annorlunda än andra länders. Tyvärr drar han då den oriktiga slutsatsen att spionrapporterna skulle kunna omsättas i sovjetisk stordrift och på så sätt hota västerländsk industri. Det blir också min enda kritik av boken, och den är marginell.

Helhetsintrycket är nämligen att författaren presterat en mycket väldokumenterad bok grundad på omfattande undersökningar, intervjuer och källstudier. Det direkta utpekandet av KGB- och GRU-agenter med

bilder och grader kan synas vara sensations-sökeri men fyller en ytterst vällovlig brotts-förebyggande funktion – en slags VDN-märkning till nytta för utsatta personer vid kontakter med de utpekade. Nordblom har arbetat med för syftet acceptabla kriterier i kartläggningen: minst två trovärdiga personer ska oberoende av varandra ha lämnat så pass omfattande uppgifter att den utpekade ryssen med god säkerhet kunnat inplaceras i agentfacket.

Nordbloms bok innebär ett välkommet avbräck för KGB:s och GRU:s verksamhet i Sverige. Ryssarna har förstås protesterat hos UD, men boken har även föranlett ett uttalande från statsrådsberedningen – ett unikt och oklokt elefantinhopp i ett land med fri press.

Barron svingar ibland den ideologiska storsläggan mot sovjetmakten och är då svårsmält i svenskt debattklimat, som tyvärr infekterats av en helig kålsuparteori med ständigt krav på "balans" i bilden av Sovjet och USA. Nordblom har undvikit kommunistätandet för att inte skrämja bort. "Industrispionage" avrundas med tre sidor tankeväckande frågor. Till dem kan läg-

gas frågan varför en omsvängning skett i utvisningspolitiken. 1982/83 var det meningen att utvisningarna för första gången skulle ske i tysthet, men UD läckte. 1984 har de mildrats ytterligare till att bli tysta vinkar – förmodligen från statsrådsberedningen, där det sällan läcks. Om detta skett av anpasslighet mot Sovjetunionen står det i skarp motsats till Palmes ord på senaste partikongressen.

KGS:s opinionsstyrning går inte att beivra på samma sätt som agentvärning och industrispionage. Den kan bara bekämpas genom avslöjanden och vaksamhet hos de utsatta i media- och opinionsbildarkretsar. Något som enligt min mening borde prövas även i Sverige är offentliga utskottsförhör av amerikansk modell i säkerhetsfrågor. SÄPO saknar idag plattform för att informera om sådan utländsk agentverksamhet, som inte är direkt brottslig men som underminerar demokratin. Tydliga tecken på sovjetisk desinformation och opinionsstyrning har kunnat förmärkas även i Sverige. En ordentlig kartläggning av detta fält skulle kunna bli nästa angelägna bok om KGB:s skumma verksamhet innanför våra gränser.

CARL JOHAN LJUNGBERG:

Ljusets filosofi – och mörkrets

Filosofi är inget tanke-system, har historikern Eric Voegelin sagt. Det är ljuset som faller över verkligheten.

Orden kan mycket väl beteckna den syn som författaren Tage Lindbom företräder. Lindbom har inte bara i vårt land nått en växande auktoritet som kritiker av den mo-

derna människans ideologiska och teologiska förvirring. Nyligen gavs även den första översättningen av honom ut i USA.

I memoarboken *Omprövning* från 1983 framgick att Lindbom med växande emfas vägrar att tjäna någon idé eller rörelse som förnekar "ljuset", det vill säga sanningen fat-